

פח ע"ב

[א] גמ' תיבות על ד' אמות מוקפות.

אור אליהו

שעיקר הדיוק של רבא הוא ממה שכתוב "שהיא פחותה"¹⁰², שמשמע שהיא רק פחותה משיעור השטח של ארבע אמות על ארבע אמות, שהוא ט"ז אמות מרובעות. אבל אם יש בה שטח של ארבע אמות על ארבע אמות, שופכין בשבת מים לתוכה גם בלא עוקה, אע"פ שהיא אינה מדובעת. ואם הדיוק של רבא היה ממה שכתוב רק "ארבע אמות" ולא כתוב "ארבע אמות על ארבע אמות", היה רבא צריך לומר רק: "וליתני ארבע אמות על ארבע אמות", ולא היה צריך לומר כלל: "מאי איריא דתני חצר שהיא פחותה"¹⁰³.

חננאל והראב"ד ז"ל, כולם פירשו אריך וקטין, שיש בה ארך ד' אמות ואף על פי שאין ברחבה ד' אמות, וגרסי הכא מאי איריא דקתני פחותה, ליתני שאין בה ד' אמות, דפחותה משמע בין בארכה בין ברחבה, אבל שאין בה ד' אמות משמע שאין בה ארבע על ארבע.

101. ההסבר הוא על פי ספר באר שבע שכתב לבאר הגהת רבינו.

102. וכן משמע בריטב"א שכתב: "אבל כיון דקתני חצר שפחותה, משמע האי לישנא שהיא חסרה שיעור, [שאין] בה מדת ד' אמות על ד' אמות" (ממה שכתב "מדת" משמע שהכוונה לשטח של ד' אמות על ד' אמות, שהוא ט"ז אמות רבועות, ולא לחצר מרובעת). וכתב בבאר שבע, שגם מרש"י משמע שעיקר הדיוק הוא ממה שכתוב "שהיא פחותה", ולכן הוסיף שגם מרש"י (ד"ה ליתני) צריך למחוק תיבות "על ארבע".

103. וסיים בבאר שבע על הסברו את הגהת רבינו: "ומיהו אנן אי הוה דייקנן כולי האי לא תנינן. ואולי היה לרבינו בזה איזה מכוון אחר".

[א] בגמ': "ומאי דוחקיה דרבי זירא לאוקמה למתניתין כרבי אליעזר בן יעקב. אמר רבא, מתניתין קשיתיה, מאי איריא דתני חצר שהיא פחותה, ליתני חצר שאין בה ארבע אמות על ארבע אמות, אלא לאו שמע מינה דרבי אליעזר בן יעקב היא, שמע מינה". כך היא הגירסא שלפנינו בגמ' ⁹⁹.

אמנם בש"ס של רבינו היו תיבות "על ד' אמות" מוקפות, והיינו שיש למחוק אותם, וצריך לגרוס: "מאי איריא דתני חצר שהיא פחותה, ליתני חצר שאין בה ארבע אמות"¹⁰⁰, אלא לאו שמע מינה דרבי אליעזר בן יעקב היא, שמע מינה". והטעם ¹⁰¹, משום שנראה

אני, או שביית דין יורדין לנכסיו". וכן פסק השו"ע (שסו, א): "ואם אינו רגיל אינם יכולים ליטול ממנו בעל כרחו, אבל היו כופין אותו בבית דין לערב עמהם, או היו בית דין יורדין לנכסיו". נמצא לכאורה שמקור דברי השו"ע בזה, שכופין על ידי בית דין הוא המגיד משנה. אמנם רבינו בביאורו לשו"ע כתב: "אבל כופין - תוספתא וגמ' עירובין פ' ב' ל"א בב"ד שאני" וכצ"ל, וטעות סופר שם בגמ' שכתוב 'מצד' ע"ש". והיינו שלדעת רבינו וגירסתו, מקור הדין שכופים על ידי בית דין הוא גמ' מפורשת כאן בעירובין, וכן הוא בתוספתא (בבא מציעא יא, ט): "כופין בני המבוי זה את זה לעשות לחי וקורה למבוי". אלא שבתוספתא לא נזכר במפורש שהוא על ידי בית דין. ועיין שו"ת ציוני (א, פד) מה שהקשה על דברי רבינו.

99. וכן גרסו הריטב"א והרא"ש (ת, ט). וברש"י (ד"ה ליתני) גרס: "ליתני חצר שאינה ארבע על ארבע אמות".

100. וכן גרס רבינו חננאל. וברשכ"א מבואר שכן גרסו גם רבינו האי וראב"ד: "אבל רבינו האי, ורב